

Yunan İç Savaşı'nı Edebiyat Üzerinden Okumak

Suat Baran*

Damla Demiröz'ünün *İşgal, Direniş, İç Savaş: Yunan Edebiyatında II. Dünya Savaşı Yılları* adlı kitabı Yunan sosyal, siyasi ve edebi tarihinde uzun bir süre, haklı gerekçelerle de olsa, suskunlukla geçirilen, öncesi ve sonrası da dâhil olmak üzere II. Dünya Savaşı'nın getirdiği toplumsal travmaları merkeze alıyor. Yazar modern Yunan devletinin kuruluş tarihi olan 1821'e kadar giderek açıklamaya çalıştığı Yunan toplumundaki "milli bölünme" (Türk-Yunan, Kralcılar-Venizeloscular, Göçmenler-Paleoelladitesler, Komünistler-Sağcılar) travmasını sürekli hatırlatarak çizgisel bir tarihsel okuma yapıyor. Böylelikle var olan bu ikiliklerin, bu kez farklı isimlerle de olsa İç Savaş'ta (1946-1949) tekerrür ettiğine göndermede bulunuyor. Üç bölümden oluşan kitabın neredeyse yarısını kaplayan ilk kısmında, bir tarih kitabı formatında, olayların tarihsel, siyasi ve sosyal arka planı veriliyor. Yazar bu şekilde, daha sonra ikinci bölümde Yunan edebiyatından seçilerek incelenecek eserlerdeki anlatıların sorun-sallaştırdığı meselelere açıklık kazandırmayı, okuyucunun ikinci bölümü anlamasını ve anlamlandırmasını kolaylaştırmayı amaçlıyor. Modern Yunan edebiyatından seçilerek incelenen metinlerden biri deneme, diğeri günce/anlatı, geriye kalanlar ise kurgu (roman,

---

* Boğaziçi Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Doktora Öğrencisi.

baran.suat@outlook.com

Yazının gönderim tarihi: 25.12.2019. Yazının kabul tarihi: 13.01.2020.

hikâye) eserlerdir. Modern Yunan edebiyatının farklı türlerinden seçilen bu metinler, yazarın Önsöz’de belirttiği gibi, Yunanistan’ın II. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında yaşadığı zorlu yılların, siyasal ve sosyal bilimlerin araştırma alanından daha uzakta, Yunan edebiyatında nasıl yankılandığının araştırılmasına hizmet ediyor. Modern Yunan edebiyatı ve edebiyat tarihinin ortalama Türkçe okur için tabiri caizse kapalı bir kutu olduğu gerçeği bir yana, okurların ulaşabildiği kaynaklar ise Gregory Jusdanis’in *Gecikmiş Modernlik ve Estetik Kültür: Milli Edebiyatın İcat Edilişi* (1998), Herkül Millas’ın *Türk ve Yunan Romanlarında “Öteki” ve Kimlik* (2000), *Çağdaş Yunan Edebiyatı: Yazarlar, Söyleşiler, Çeviriler* (2005) ve Aristotelis Çokona’nın iki ciltlik *Ege’nin Karşı Yakasından* (2004) antolojisi gibi çalışmalarla sınırlıdır. Dolayısıyla Damla Demiröz’ü bu çalışması ile diğer eserlerden farklı olarak Modern Yunan edebiyatının bir dönemini incelemiş, basımından bu yana dört yıl geçmesine rağmen maalesef hak ettiği ilgiyi görememiştir.

Kitabın önsözünde incelenecek tarihsel dönemlerin Yunanistan tarihi açısından önemi irdelenerek, bu olaylar karşısında neden sessiz kaldığı (Olayları yaşamış kişiler hayattayken konuşmanın zor olması, yaşananları anlatmanın toplumu birleştirmekten çok bölme-ye götüren bir süreç olacağı kaygısı; mevcut siyasi ortamın geçmişe olumsuz bakışı; yaşanan trajedilerin anlatılmasındaki zorluk) ve eserlerin ve kitapta yer alan görsellerin seçiminde esas alınan kriterler açıklanıyor. Yazar özellikle açlıktan ölen çocukların çıplak halleri gibi çok daha trajik durumları gösteren resimleri çalışmasına dâhil etmeyerek bu konudaki hassasiyetini ifade ediyor. Giriş kısmında ise, genel hatlarıyla Modern Yunan edebiyatının oluşum tarihi, dönemleri, Rum, Yunan ve Grek kelimelerinin kullanımındaki farklılıklar ve bu kelimelerin taşıdıkları tarihsellikler, daha sonra çoklukla değinilecek olan Yunan toplumsal yaşamındaki çatışmalı ikiliği vurgulamak adına gündeme getirdiğini düşündüğüm Türk ile Yunan’ın birbirinin ötekisi olma meselesi, uzun bir şekilde, sürekli tekrara düşülerek işleniyor. Kanaatimce bu kısmın uzun tutulması, yazarın doktora ve akademik çalışmalarının temel unsuru olan “Öteki” ve “İmaj” meselesinden kendini uzak tutamaması, dolayısıyla Türk’ün daha az görünür olduğu II. Dünya Savaşı döneminde bile yazarın

kendi uzmanlık alanı ile çalıştığı dönemin unsurları arasına mesafe koyamaması ile ilgilidir. Bu durumun bir başka nedeni, kitabın hedef kitlesinin Türk okuru olması, dolayısıyla Yunanistan'a nazaran II. Dünya Savaşı'nda farklı deneyimlere maruz kalmış bir ülkenin sakinleri olarak Türk okurunu bu "yabancı" meselenin içine çekmek için gerekli bir stratejik yaklaşım da olabilir. Ancak tarihsel olarak toplumun yaşadığı ikiliğe işaret etmek adına gerekli olsa bile, Türk-Yunan imajı ve birbirlerinin ötekisi olmaları metinde gereğinden fazla yer kaplamıştır. Hatta kitabın ikinci kısmında yazar, ele alınan eserlerde işgal, direniş ve İç Savaş'a odaklanırken, çoğunlukla Türk-Müslüman ve diğer ötekilerin (Yahudi, Ermeni, Bulgarların) imaj ve temsillerinden de söz etmeden durmıyor.

Kitabın "Yakın Dönem Yunan Tarihine Kısa Bir Bakış" adlı birinci bölümünde, Venizelos ve Kralcılar dönemine gidilerek "Milli Bölünme, Megali İdea ve Küçük Asya Felaketi Sonrası Yunanistan, Metaksas Diktatörlüğü (4 Ağustos 1936)" ve "İtalyan İşgali'ne Hayır (28 Ekim 1940)", "II. Dünya Savaşı ve Yunanistan: İşgal, Açlık, Direniş (1941-45)" ve "İç Savaş (1946-49)", "Albaylar Cuntası (1967-74)" meseleleri birincil kaynaklar kullanılarak genel hatlarıyla ele alınıyor. II. Dünya Savaşı'nda Yunanistan'ın İtalyanlar ve Almanlar tarafından işgal edilmesinin sonucu olarak önce solcuların oluşturduğu EAM (Milli Kurtuluş Cephesi) / ELAS (Yunan Halkı'nın Kurtuluş Ordusu) ile daha sonra İngiliz hükümetinin desteğiyle hem komünizmin yayılmasını engellemek hem de Almanlara karşı farklı bir direniş hattı oluşturmak için sağcılar tarafından kurulan EDES (Milli Demokratik Yunan Birliği) ilerleyen yıllarda İç Savaş'ta toplum arasındaki ikiliği derinleştirecek çatışmanın tarafları olacaklardır. Bu dönemde yaşanan en trajik olaylardan biri de Almanların kendi askerleri için kullanmak üzere ülkenin gıda ve mali kaynaklarına el koyup 1941-1943 yılları arasında 300.000 kişinin açlıktan ölmesine sebebiyet vermesidir. Kitapta İç Savaş'la ilgili kısımda EAM / ELAS'ın köylerdeki çocukları zorla ailelerinden koparıp komünist bloku ülkelere kaçırmasına atıf yapılırken, o dönemlerde Yunanistan Kraliçesi Frederika'nın talimatıyla kurulan ve devletin ideolojisinin uygulanabileceği bir zemin olan *paidopoleis*lere (çocuk şehirleri, yetimhaneler) hiç değinilmemiştir. Türkçe kaynaklarda neredey-

se hiç değinilmeyen bu yetimhaneler meselesi İç Savaş tarihinin önemli yaralarından biridir, o yüzden bahsedilmesi metne daha bir derinlik sağlayacaktı.¹ 1967-1974 yılları arasında yaşanan Albaylar Cuntası'nın tarihsel arka planda yer alması (s.72-80) her ne kadar İç Savaş yorgunu ülkenin solcu aydınlarının karşılaştığı zorlukları, ciddi seviyelere ulaşan sansür ve siyasi baskıları göstermesi açısından gerekli olsa da, yazarın ele aldığı metinlerden sadece bir tanesi 1976 yılında, diğerleri 1944-1962 yılları arasında yayımlanmıştır. Dolayısıyla Albaylar Cuntası meselesinin kitapta bu şekilde uzun ele alınması, metnin bağlamının genişlemesine ve kısmen de dağılmasına sebebiyet veriyor.

İkinci bölümde ise Yunan Edebiyat tarihinde “1954 Kuşağı veya Savaş Sonrası Edebiyat” olarak anılan ve II. Dünya Savaşı etkilerini taşıyan bu dönemin özellikleri verilir. Bu bölümde incelenen on iki eserden sekizi roman (*Angelos Vlahos, Yaşlı Kadının Mezarı; Yanis Beratis, Geniş Irmak; Dimitris Hacı, Ateş; Nikos Kasdaglis, Değirmentaşının Dişleri; Rodis Rufos, Bir Haçlı Seferinin Güncesi; Theofilos D. Frangopulos, Duvar Savaşı; Thanasis Valtinos, Dokuzların İnişi; Andreas Frangyas, Demirkapı*), diğer ikisi öykü (*Lilika Naku, Çocukların Cehennemi; Sotiris Patacis, Kanlı Yıllar*), bir tanesi günce/tanıklık (*Renos Apostolidis, 67 Numaralı Tepe*), bir diğeri de denemedir (*Menelaos Ludemis, Büyük Aralık*). Yazar yapısal olarak farklı olan bu türleri benzer okumalara tabii tutarak, kurmaca eserlerin çizdiği dünyanın birçok açıdan ihtilafı olacağı gerçeğini çalışma boyunca göz ardı etmiştir. Metinler arasındaki bu türsel farkların görmezden gelinmesi, ister kurmaca ister kurmaca dışı olsun tüm metinlerin birer tarihi vesika gibi ele alınmasına ve eserlerin edebiyat sosyolojisi perspektifinden değerlendirilmesine neden olmuştur. Bununla beraber, burada ilginç olan bir nokta da eserlerin önemli bir kısmının işgal ve direnişin yaşandığı dönemlerde, sığınağı sığınağına yayımlanmış olmalarıdır. Seçilen eserlerdeki işgal, direniş ve İç

¹ *Paidopoleis*lerle ilgili önemli bir kaynak olarak Loring M. Danforth ile Riki Van Boeschoten'in *Children of the Greek Civil War: Refugees and the Politics of Memory* adlı kitabına bakılabilir (The University of Chicago Press: Chicago-London, 2012). Özellikle de kitabın üçüncü bölümü “The Paidopoleis of Queen Frederica” (s.85-114) ile beşinci bölümü “Children of the Paidopoleis” (s.159-184).

Savaş resminin tarafsız verilmesi adına, yazar sadece sol kesimden değil, sağ kesimden de iki eser seçerek, komünistlerin “kötülendiği” metinleri de değerlendirmeye alıyor. Sağcıların metinlerinde, solcuların elinden çıkan metinlerin aksine, işgal kötülenmez, hatta bazen Almanlar insani ve sempatik resmedilir ve tüm sorunların, acıların sebebi olarak da komünistler gösterilir.

Üçüncü bölümde ise genel bir değerlendirme yapılıyor. II. Dünya Savaşı'na girmeyen, daha doğrusu son anda kâğıt üzerinde savaşa giren Türkiye ile bu savaşı daha sonra korkunç bir iç savaşa evrilecek bir sürecin başlangıcı olarak yaşayan Yunanistan'ın trajik deneyimlerini on iki eser üzerinden okumaya çalışan yazar, bu kitapları Arnavutluk Cephesi, İşgal, Direniş, İç Savaş ve savaş sonrası bunalım gibi konulara göre tasnif eder. Yazarların politik görüşlerinin, metinlerin oluşum sürecinde, seçilen malzemelerde, kullanılan argüman ve ideolojik arka planda bariz bir şekilde etkili olduğu vurgulanıyor.

Yazarın metodolojik olarak incelenen eserlere tarihi vesika gibi yaklaşması, tarih ile kurgu (edebiyat) arasındaki sınırın ihlal edilmesi okurun zihninde birçok soruya neden olabilecek boyutta olsa da eserin kullandığı edebî materyaller yeni okumalar ve çalışmalar için önemli olanaklar sunmaktadır. Bununla beraber yazar, Türkçe okurun ulaşamayacağı metinleri önceleme gayreti içerisinde kitaba alınacak eserlerin Türkçeye çevrilmemiş olmasını şart koşarken, incelenen son roman (Andreas Frangyas, *Demirkapı*) bu çalışmanın basılmasından çok önce 2007 yılında Yapı Kredi Yayınları tarafından *Avlu* adıyla yayımlanır ve bu bilgi yazarın Türk-Yunan ilişkilerini Modern Yunan edebiyatından eserlerin Türkçeye çevrilmesi üzerinden okuduğu çalışmasında da yer almaktadır.² Yazarın gözünden kaçan bu durum eserin bütünlüğünü bozmamakta, ancak Türkçe okurun ulaşmadığı metinleri önceleme kriterini kısmen de olsa geçersiz kılmaktadır, çünkü bu kıstası güçlendirmek için Türkçede daha önce çevrilip basılmış beş önemli kitabı çalışmanın dışında bırakmıştır. Son olarak kitapta tekrarların çok olması, ko-

² Damla Demirözü. “Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις Μέσα Από τη Μετάφραση της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Στα Τουρκικά” (Modern Yunancadan Türkçeye Yapılan Çeviriler Üzerinden Türk-Yunan İlişkileri). Erişim: 02.12.2019 <https://istanbul.academia.edu/DamlaDemirozu>

nunun sürekli Türk veya daha genel olarak imaj meselesine dönmesi çalışmanın bütünlüğünü zorlayan durumlar olsa da, konusu itibariyle orijinal bir çalışma olan bu kitap Yunanca bilen okuru da hesaba katarak metinlerden alınan örneklerin Yunanca orijinallerini de dipnot olarak vermiştir. Kitabın Türkçe, İngilizce ve Yunanca birincil metinler ile holokost çalışmalarından hapishane kayıtlarına kadar geniş bir yelpazede seyreden kaynakçası da oldukça güçlüdür. Damla Demirözü'nün II. Dünya Savaşı ve İç Savaş yıllarını edebiyat metinleri üzerinden giderek anlatmaya çalıştığı bu kitabı, Türkçe literatürde Modern Yunan edebiyatına dair önemli bir boşluğu doldurmakta ve konuyla ilgili hem edebiyat hem de sosyal ve siyasal tarih alanında çalışmak isteyen araştırmacılar ve okurlar için zengin kaynaklar sunmaktadır.

KAYNAKÇA

Demirözü, D. (2015). *İşgal, Direniş, İç Savaş: Yunan Edebiyatında II. Dünya Savaşı Yılları*, İstanbul: İstos.